

УДК 378.6.147.091:355.233.2.092:174/.356.1

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2023.29.55>

ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Севрук Вячеслав Анатолійович,
аспірант

(Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія, м. Хмельницький, Україна)

orcid.org/0000-0001-9170-4940

У статті аналізуються питання формування педагогічної культури майбутніх офіцерів. Актуалізується засвоєння майбутніми офіцерами методики створення ефективних опитувальників. Виокремлено умови організації активного слухання. З метою формування та систематизації вмінь і навичок вирішення конфліктів майбутніми офіцерами використовували метод «картографії конфліктів».

Викладачі гуманітарних дисциплін широко використовували різні методи, які базувалися на активній міжособистісній взаємодії учасників освітнього процесу. Серед них були лекції-бесіди, лекції-аналіз конкретних ситуацій, лекції з використанням зворотного зв'язку, семінар-дискусії на основі взаємонавчання, методи круглого столу, мозковий штурм, дебати, семінар-дослідження, методи «лабіринту дій» і послідовних ситуацій, а також метод кейсів.

Підхід до військової освіти передбачав поєднання різних аспектів, таких як військова, спеціальна, гуманітарна, фізична, теоретична і практична підготовка майбутніх офіцерів Сухопутних військ.

Педагогічна культура майбутніх офіцерів розглядалась як складне інтегративне соціально-психологічне утворення, що характеризується певним ступенем володіння військово-педагогічною теорією і практикою, досвідом виховання і навчання військових, розвитком особистості офіцера як педагога. Педагогічна культура була розглянута як сфера усвідомлено-вмотивованого опанування курсантами надбань педагогічної науки і практики, творчого застосування та реалізації знань, умінь, навичок і педагогічних здібностей з урахуванням основ педагогічної майстерності, створення оптимального педагогічного середовища для міжособистісної взаємодії з учасниками навчально-виховного процесу у військовому підрозділі, вибору професійно-особистісних орієнтирів для формування лідерських якостей, вмінь і навичок безконфліктної взаємодії.

Перспективними напрямками її подальшого дослідження є модернізації процесу вивчення гуманітарних дисциплін у вищих військових навчальних закладах з використанням можливостей сучасних педагогічних технологій.

Ключові слова: майбутній офіцер, педагогічна культура, військова освіта.

**PEDAGOGICAL CULTURE OF FUTURE GROUND ARMY OFFICERS
IN THE PROCESS OF STUDYING HUMANITARIAN DISCIPLINES**

Sevruk Viacheslav Anatoliyovych,
orcid.org/0000-0001-9170-4940
Postgraduate Student
(Khmelnitskyi Humanitarian-Pedagogical
Academy, Khmelnytskyi, Ukraine)

The article analyzes the issue of the formation of the pedagogical culture of future officers. The assimilation of the methods of creating effective questionnaires by future officers is being updated. The conditions for organizing an active hearing are highlighted. In order to form and systematize the abilities and skills of conflict resolution, the future officers used the method of «conflict mapping».

Teachers of humanitarian disciplines widely used various methods based on active interpersonal interaction of participants in the educational process. Among them were lectures-conversations, lectures-analysis of specific situations, lectures using feedback, seminar-discussions based on mutual learning, round table methods, brainstorming, debates, seminar-research, methods of «labyrinth of actions» and sequential situations, as well as the case method.

The approach to military education involved a combination of various aspects, such as military, special, humanitarian, physical, theoretical and practical training of future officers of the Ground Forces.

Pedagogical culture of future officers was considered as a complex integrative socio-psychological formation, characterized by a certain degree of mastery of military-pedagogical theory and practice, experience of education and training of military personnel, development of the officer's personality as a teacher. Pedagogical culture was considered as a sphere of conscious and motivated mastering by cadets of the assets of pedagogical science and practice, creative application and implementation of knowledge, abilities, skills and pedagogical abilities, taking into account the basics of pedagogical mastery, creating an optimal pedagogical environment for interpersonal interaction with participants in the educational process in the military subdivision, the choice of professional and personal guidelines for the formation of leadership qualities.

Promising areas of her further research are the modernization of the process of studying humanitarian disciplines in higher military educational institutions using the possibilities of modern pedagogical technologies.

Key words: future officer, pedagogical culture, military education.

Постановка проблеми в загальному вигляді. У сучасних умовах воєнної агресії російської федерації проти нашої держави виникає надважливе завдання у напрямі вдосконалення професійної підготовки військових в Україні – забезпечити якість підготовки військових фахівців.

Військова освіта інтегрується у державну систему. Освітній процес у вищих навчальних закладах єдиної системи військової освіти формується з урахуванням специфіки військової служби. Виникає потреба у конструктивних змінах у системі професійної підготовки військових фахівців з вищою освітою – представників офіцерського корпусу, з урахуванням сучасних вимог і потреб сьогодення.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Науковий інтерес до питань військової освіти є в дослідженнях таких вчених, як І. Білько, Г. Гайдукевич, С. Гречко, Д. Іщенко, В. Олійник, В. Шостак та інші. Проблеми

підготовки майбутніх офіцерів до професійної діяльності були вивчені М. Дорошенком, В. Ковалевським, В. Кушніром, М. Нещадим, В. Шевченком і іншими дослідниками. Аспекти методики навчання майбутніх офіцерів отримали увагу в наукових працях А. Галімова, В. Беспалька, А. Лігоцького. Виховання курсантів вищих військових навчальних закладів було предметом аналізу в роботах Г. Темка, М. Томчука.

Формулювання цілей статті. Мета цієї статті – проаналізувати особливості формування педагогічної культури майбутніх офіцерів.

Виклад основного матеріалу. В експериментальних групах було використано різноманітні підходи та принципи з актуалізацією на особистісному розвитку та забезпеченні ефективного процесу навчання. Серед них були особистісно орієнтований, комплексний і системний наукові підходи, а також засади людиноцентризму, цілеспрямованості, гуманізму, ефективності та суб'єктності.

Для досягнення цих цілей використовувалися різноманітні методи наукового пізнання, такі як моделювання, системний аналіз, проблемний метод, уявний експеримент, аналогія, а також методи опису, класифікації, ігрові та інші інтерактивні методи. Крім того, було використано методи опитування з метою отримання додаткової інформації [2; 3].

Зокрема, увага приділялася навчанню майбутніх офіцерів СВ методикам створення ефективних опитувальників. При цьому було використано правила формулювання запитань, запропоновані В. Ягуповим, як основу для організації індивідуальних співбесід або розробки опитувальників [4, с. 137–138].

Для покращення навичок активного слухання були розроблені інтерактивні ситуаційні завдання та завдання самооцінювання. Це дозволило учасникам оцінити свої вміння у плані підтримання постійної уваги і візуального контакту, вміння уважно слухати і мовчати, обмежувати кількість запитань, звертатися до співрозмовника для уточнення, перефразувати й підсумовувати інформацію, а також запам'ятовувати або фіксувати отриману інформацію [4, с. 139].

Важливим показником сформованості педагогічної культури майбутніх офіцерів СВ і результатом комплексної реалізації визначених педагогічних умов є мотивація курсантів і слухачів ВВНЗ до безконфліктної службово-професійної діяльності, підготовка до розуміння сутності конфліктів, формування вмінь і навичок попередження конфліктів та їх усунення. Окреслені проблеми вирішувалися у процесі вивчення таких гуманітарних дисциплін: «Соціальна психологія», «Військова педагогіка та психологія (у т.ч. Конфліктологія)», «Соціально-психологічні технології управління військовими колективами», зазначених в ОПП «Морально-психологічне забезпечення у підрозділах, на кораблях (за видами Збройних сил)»; «Військова педагогіка та психологія (у тому числі лідерство)», «Основи військового управління (у тому числі штабні процедури НАТО) (Заняття 5. Якісна комунікація як шлях попередження конфлікту у військовому колективі)», «Морально-психологічне забезпечення підготовки та застосування Збройних Сил України» (у процесі вивчення теми 2 «Психологічне забезпечення діяльності військ (сил) у Збройних Силах України», заняття 8 «Попередження та врегулювання конфліктів у військовому середовищі. Особливості прояву конфліктів в умовах військової служби. Сутність процесу та технологія розв'язання конфліктів».

На лекційних заняттях увага учасників ЕГ зосереджувалася на сутності конфлікту як процесу «визрівання, здійснення і подолання взаємних суперечностей, протидій, боротьби людей, їх груп і соціальних інститутів» [1, с. 418]. Підкреслювалися судження дослідників про гостроту і силу конфлікту, що залежить від залученості учасників до емоційного конфлікту, відносної згуртованості груп, виходу за межі індивідуальних

цілей та інтересів тощо; коли досягнення цілей однієї сторони перешкоджає досягненню цілей іншої [5, с. 94].

Під час теоретичної підготовки з гуманітарних дисциплін учасники експериментальних груп мали можливість усвідомити сутність конфлікту шляхом проходження тестів та обговорення. Цей процес дозволив їм визначити як позитивні (конструктивні), так і негативні (деструктивні) аспекти функціонування конфлікту. Отримані знання стали цінними інструментами для розв'язання можливих конфліктних ситуацій на високому рівні педагогічної культури майбутніх офіцерів СВ.

Для формування та систематизації навичок у вирішенні конфліктів використовувався метод «картографії конфліктів». Цей підхід спонукав учасників ЕГ визначити основну проблему конфлікту, учасників, їхні потреби та обурення. Використовувалися рекомендації дослідників щодо створення карти конфлікту [5, с. 142], що допомагало учасникам виділити основні риси конфлікту, з'ясувати учасників та їхні справжні мотиви.

Важливим елементом в формуванні педагогічної культури майбутніх офіцерів СВ стало створення банку тестів, опитувальників та ситуаційних завдань, разом з методами їх вирішення (зокрема, застосування аналізу в розв'язанні ситуаційних завдань, розгляду випадків конфліктів тощо), які обговорювалися під час занять з гуманітарних дисциплін.

Лекція-бесіда (форма занять) є справжнім діалогом з аудиторією, дозволяє виявити рівень розуміння курсантами нового матеріалу на основі попередньо засвоєного (наприклад, в сфері культури, педагогічної культури, конфліктів, особливостей спілкування тощо). Ця форма також допомагає звернути увагу на можливі конфліктологічні проблеми, які можуть виникнути у військовому колективі.

Для проведення лекційно-аналітичних занять, де аналізуються конкретні ситуації, викладач використовує підготовлені приклади проблемних мікроситуацій (усні розповіді, фрагменти фільмів, демонстрації ситуацій, створених самими курсантами тощо), що ілюструють теоретичний матеріал лекції. Використання спеціально сформульованих запитань, підказок, порівнянь різних точок зору, аналізу ситуацій сприяє активізації діалогу та дозволяє висвітлити помилкові погляди та аргументувати правильні рішення та висновки.

Під час лекції, використовуючи метод зворотного зв'язку, викладач надавав курсантам можливість оцінити своє розуміння та засвоєння конкретного розділу лекційного матеріалу через короткі тестові завдання, які були представлені на екрані.

Семінар-дискусія, заснована на взаємному навчанні, використовувалася для активізації теоретично-практичного мислення майбутніх офіцерів СВ та формування практичного досвіду обговорення та вирішення практичних проблем на високому рівні педагогічної культури. Під час семінару застосовувалися такі методи, як "круглий стіл" (в мікрогрупах з 3–4 осіб учасники ЕГ обговорювали ситуаційні завдання та пропонували спільні рішення), мозковий штурм (для представлення власних ідей та поглядів), дебати (що дозволяли аргументовано обговорювати погляди та думки).

Семінар-дослідження передбачав отримання учасниками великої кількості інформації про аспекти педагогічної культури, отриманої з вивчення різних гуманітарних дисциплін. Використовуючи метод «лабіринту дій», викладачі стимулювали учасників використовувати навички роботи з інформацією в обмеженому часі на занятті. Це сприяло формуванню умінь швидко та правильно оцінювати ситуацію, вибирати відповідну стратегію, приймати правильні рішення.

Метод послідовних ситуацій дозволяв об'єднати кілька взаємозалежних та взаємопов'язаних інцидентів, конфліктів та складних сценаріїв, щоб стимулювати

аналітичне мислення майбутніх офіцерів СВ та сприяти формуванню високого рівня педагогічної культури.

Для активізації пізнавальної діяльності курсантів та слухачів використовувалися інтерактивні завдання, які були розроблені самими учасниками експерименту і відображали актуальні питання міжособистісної взаємодії у військовому колективі, дотримуючись педагогічних стандартів офіцерського корпусу. Один з таких методів – метод кейсів, який у наукових дослідженнях визначається як груповий спосіб інтерактивного навчання.

Викладачі гуманітарних дисциплін активно використовували різні методи, що базувалися на активній міжособистісній взаємодії між учасниками навчального процесу. Серед цих методів були лекції-бесіди, лекції-аналіз конкретних ситуацій, лекції з використанням зворотного зв'язку, семінар-дискусії на базі взаємного навчання, методи круглих столів, мозковий штурм, дебати, семінар-дослідження, методи «лабіринту дій» та послідовних ситуацій, а також метод кейсів.

Підхід до військової освіти передбачав інтеграцію різних аспектів, таких як військова, спеціальна, гуманітарна, фізична, теоретична та практична підготовка майбутніх офіцерів Сухопутних військ. Ураховуючи ці аспекти, військова освіта спрямовувалася на формування у курсантів розуміння специфіки діяльності офіцерів Сухопутних військ та їхню мотивацію для професійного зростання.

Педагогічна культура майбутніх офіцерів СВ розглядалася як складний інтегративний соціально-психологічний комплекс, що характеризується високою компетентністю у військово-педагогічній теорії та практиці, досвідом виховання та навчання військових, розвитком особистості офіцера як педагога. Ця культура виявляється через спеціальні психолого-педагогічні та етичні знання про сутність та норми професійно-культурної поведінки, інтелектуальні та комунікативні уміння, військово-педагогічну та гуманістичну спрямованість, педагогічний такт, моральність та інтелігентність, критичний підхід до педагогічної діяльності, наполегливість, колективізм, розсудливість, цілеспрямованість та оптимізм.

Висновки. Педагогічна культура майбутніх офіцерів СВ була розглянута як сфера усвідомлено-вмотивованого опанування курсантами ВВНЗ надбань педагогічної науки і практики, творчого застосування та реалізації знань, умінь, навичок і педагогічних здібностей з урахуванням основ педагогічної майстерності, створення оптимального педагогічного середовища для міжособистісної взаємодії з усіма учасниками навчально-виховного процесу у військовому підрозділі, вибору чітких професійно-особистісних орієнтирів для формування лідерських якостей, вмінь і навичок безконфліктної взаємодії.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Перспективними напрямками її подальшого дослідження є модернізації процесу вивчення гуманітарних дисциплін у вищих військових навчальних закладах з використанням можливостей сучасних педагогічних технологій.

Список використаних джерел:

1. Енциклопедія освіти / В. Г. Кремень (Гол. ред). Київ: Юрінком Інтер. 2008. 1040.
2. Методологія наукової діяльності / Д.В. Чернілевський (Ред.). Київ: Видавництво Університету «Україна». 2008. 478 с.
3. Ягупов В. Моделювання навчального процесу як педагогічна проблема. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2003. № 1. С. 28–37.
4. Ягупов В.В. Педагогіка : навч. посібник. 2003. Київ: Либідь, 560.
5. Яхно Т.П., Куревіна І.О. Конфліктологія та теорія переговорів. Київ: Центр учбової літератури. 2012. 168 с.